

ПЛАТФОРМА ЗА ЗАСТАПУВАЊЕ
ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА
ЗАКОНОДАВСТВОТО ВО ОБЛАСТА
НА ЕНЕРГЕТСКИТЕ ЗАЕДНИЦИ И
ПОТРОШУВАЧИ-ПРОИЗВОДИТЕЛИ
ВО МАКЕДОНИЈА





ПРЕГЛЕД НА
НАЦИОНАЛНАТА ПРАВНА
И СТРАТЕШКА
РАМКА

8



ОБВРСКИТЕ СОГЛАСНО
ПРОЦЕСОТ ЗА УСОГЛАСУВАЊЕ
СО ЕУ ЗАКОНОДАВСТВОТО И
КАКО ДОГОВОРНА СТРАНА НА
ЕНЕРГЕТСКАТА ЗАЕДНИЦА

12



ЗАКЛУЧОЦИ И
ПРЕПОРАКИ

16



Како земја потписничка на **Парискиот договор**, Република Северна Македонија преку својот засилен национално определен придонес постави амбициозна цел која налага драстични напори за редукција на стакленичките гасови во текот на оваа декада, во сите сектори.¹ **Замената на фосилните горива со обновливи извори на енергија** во изградената животна средина, индустрија и транспортот е еден од клучните делови на овој предизвик. Европската Комисија, оценувајќи го напредокот на земјата во усогла-

сувањето на политиките и апроксимацијата со правото на ЕУ, во неколку последователни скорешни извештаи ја истакна потребата од обезбедување на кохерентна енергетска политика, вклучувајќи го подобрувањето на управувањето и институционалните капацитети во енергетскиот сектор, подобрувањето на стратешкото програмирање на инвестиции и забрзувањето на **транзицијата кон зелена енергија во согласност со Зелената агенда за земјите од Западен Балкан** и Националната стратегија за развој на енерге-

¹ Засилен Национално утврден придонес на Република Северна Македонија, Министерство за животна средина и просторно планирање, 2021.



тиката.² Една од клучните препораки е ажурирањето и спроведувањето на **Националниот план за енергија и клима** (НПЕК)³, во согласност со климатските и со енергетските цели на Енергетската заедница до 2030 година кои ја содржат и целта за **удел од 38% на обновливите извори** на енергија во нето финалната потрошувачка на енергија.⁴

Премиот кон обновливи извори на енергија подразбира процес на праведна енергетска транзиција, кој единствено евозможен доколку се обезбеди сериозна вклученост на граѓаните во неа. Во рамките на ЕУ⁵, посебно се препознава важноста на енергетските заедници, кои им дозволуваат на граѓаните да станат просумери. Тоа е еден од начините

2 Извештај за Северна Македонија за 2023 година, Европска Комисија, Брисел, 8.11.2023 СВД(2023) 693 последна верзија.

3 Национален план за енергија и клима на Република Северна Македонија, Министерство за економија на Република Северна Македонија, 2022.

4 Извештај за Северна Македонија за 2024 година, Европска Комисија, Брисел, 30.10.2024 година РДС(2024) 693 последна верзија.

5 https://hearings.elections.europa.eu/documents/hoekstra/hoekstra_verbatimreporthearing-original.pdf последно посетено на 15.4.2024.

за ојакнување на локалните заедници, како и поддршка на локалното сопствеништво на обновливите извори на енергија. Таа вклученост на заедниците е неопходна за постигнување на целите до 2030.

„Просумер“ е термин кој се појавува во јавниот дискурс доста често во последните неколку години. Поимот е неологизам кој произлегува од англиските зборови производител и потрошувач, и во денешно време ги претставува едни од најважните актери за енергетската транзиција. Енергетските просумери се поединци, бизниси или заедници кои истовремено произведуваат и трошат електрична енергија – обично од обновливи извори како сонце или ветер. Тие ја користат произведената енергија за сопствени потреби, а вишокот можат да го продадат или споделат со електричната мрежа или со други корисници. Клучните технологии што го овозможуваат постоењето на просумерите се соларните панели, малите ветерници, батериски системи за складирање, паметни броила и инвертори поврзани со мрежа, како и разните дигитални алатки за управување со енергија.

Успешноста на концептот е исто така поттикната од финансиски мотиви. Многу од земјите го користат со цел да ги вклучат луѓето сè повеќе и да го децентрализираат производството на енергија, со нејзина дистрибуција низ целата земја. На овој начин, секој од нас може подобро да разбере колку е важно мудро да се користи енергијата, со помалку губитоци и поголемо почитување на животната средина.

Придобивките од енергетските просумери се намалените сметки за струја, ниската

емисија на јаглерод, можноста за продажба на вишок енергија, децентрализираното производство, односно помалата зависност од големи електрани и поголемата стабилност на мрежата.

Просумерите правно генерално се дефинираат како потрошувачи на електрична енергија кои исполнуваат дел од своите потреби за електрична енергија од сопствена електрана и ја користат дистрибутивната мрежа за инјектирање на вишокот производство, како и за повлекување електрична енергија кога самопроизводството не е доволно за задоволување на сопствените потреби.⁶

Низ Европа, концептот на просумер постои во бројни видови и форми. Многу индивидуални домаќинства станале просумери, како и групи на луѓе, како што се жителите во станбени комплекси или поединците кои се приклучуваат на енергетски заедници и задруги. Проектите на просумерите можат да имаат различни видови структури на сопственост и можат да користат различни технологии.⁷

Законодавството на ЕУ само по себе не познава дефиниција за „просумери“, туку го користи терминот „самопотрошувачка“ (-генератори): Член 2(1) од Директивата 2018/2001 го дефинира самопотрошувачот [од обновливи извори] како „краен потрошувач“ кој оперира во своите простории лоцирани во ограничени граници или, каде што е дозволено [од земја-членка], во други простории, кој произведува електрична енергија од обновливи извори за сопствена потрошувачка и кој може да складира или продава самопроизведена обновлива електрична енергија, под услов, за самопотрошу-

6 Energy Community Regulatory Board - Prosumers in the Energy Community, Legal and regulatory framework for support and treatment of small-scale generators, Special focus on solar photovoltaic (PV) systems connected to the distribution network, March 2020.

7 European Environment Agency, Energy Prosumers in Europe- Citizen participation in the energy transition, 2022.

вач на обновливи извори на енергија кој не е домаќинство, тие активности да не претставуваат негова примарна комерцијална или професионална дејност.⁸

Исто така е важно да се напомене дека постојат четири субјекти поврзани со просумерите дефинирани според законодавството на ЕУ: Самопотрошувачи на обновлива енергија и енергетски заедници за обновлива енергија дефинирани според Директивата за обновлива енергија (RED II); и граѓански енергетски заедници и активни потрошувачи дефинирани според Директивата за електрична енергија.

Во самиот Национален план за Енергија и клима, целта на Северна Македонија за 2030 година е да се постават фотонапонски систем на покрив со инсталирана моќност од 250 MW - или потрошувачи-производители или системи од кои севкупната произведена електрична енергија ќе се користи за сопствена потрошувачка или ќе се складира. Една од можностите која е препознаена во планот, за зголемување на инсталираниот капацитет на соларни системи на покрив, е преку енергетските задруги за обновливи извори на енергија. Но, сè уште е потребно да се создадат поволни услови за овие заедници, вклучувајќи и подигнување на јавната свест.

Со воведувањето на стимулативните регулаторни мерки, Северна Македонија ќе постигне поголемо учество на граѓаните во енергетскиот сектор, намалување на енергетската сиромаштија, како и забрзување на транзицијата кон чиста енергија и усогласување со ЕУ законодавството.

8 DIRECTIVE (EU) 2018/2001 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast).



ПРЕГЛЕД НА НАЦИОНАЛНАТА ПРАВНА И СТРАТЕШКА РАМКА

1



Во Република Северна Македонија основното законодавство кое го уредува користењето на обновливите извори на енергија се состои од неколку правни акти. **Законот за енергетика** („Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 47/2018, со подоцнежни измени и дополнувања)⁹ како рамковен закон го уредува општото функционирање на енергетскиот сектор. Тоа ги вклучува и дефинициите и целите за поттикнување на обновливите извори на енергија, обврските на носителите на лиценци и надлежностите на Регулаторната комисија за енергетика. Со измените од 2022 година се воведоа нови одредби за издавање на лиценца за производство на електрична енер-

гија од обновливи извори, обврската за годишно известување до Регулаторната комисија и постапката за пренос на сопственоста на електроцентрали од обновливи извори.

Правилникот за обновливи извори на енергија¹⁰, меѓу другото, дава детални технички дефиниции (биомаса, хидро, ветер, соларна, геотермална енергија), услови и постапки за стекнување на статус на повластен производител и критериуми за вршење на дејност од обновливи изворите на енергија. Во овој правилник е дефиниран и просумерот како **„потрошувач-производител“** на електрична енергија, при што законската дефиниција гласи:

9 Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика, објавен во “Службен весник на РСМ” бр. 96/19, Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика, објавен во “Службен весник на РСМ” бр.236/22, Законот за дополнување на Законот за енергетика, објавен во “Службен весник на РСМ” бр.134/24 и Законот за изменување и дополнување на Законот за енергетика, објавен во “Службен весник на РСМ” бр.147/24.

10 Правилник за обновливи извори на енергија „Службен весник на Република Северна Македонија бр. 186/24“.



Потрошувач-производител е домаќинство, заедница на домаќинства-сопственици на посебни делови во станбена зграда или заедница на домаќинства-сопственици на посебни делови во станбена зграда кои склучиле договор за вршење управувачки услуги со управител на станбени згради, за потребите на заедничките делови во станбената зграда, мал потрошувач, буџетски корисник и единка корисник, кој изградил објект за производство на електрична енергија од обновлив извор на енергија, пришто произведената електрична енергија ја користи за сопствена потрошувачка, а вишокот на произведената електрична енергија го предава во електродистрибутивна мрежа.¹¹

Правилникот ги утврдува поблиските услови кои треба да ги исполни потрошувачот за да стане потрошувач-производител во однос на начинот на снабдување со електрична енергија, видот и максималната инсталирана моќност на постројката за производство и техничките услови за приклучување, постапката за склучување на договор помеѓу потрошувачот-производител и снабдувачот со електрична енергија, начинот на доставување податоци и евидентирање на склучените договори, начинот на предавање и пресметка на вредноста на вишокот на електричната енергија произведена од потрошувачот-производител и предадена во електро-дистрибутивната мрежа, како и пресметковниот период и периодот на фактурирање.

11 Ibid, член 4, став (1).

12 Мрежни правила за дистрибуција на електрична енергија (Службен весник на Република Северна Македонија бр. 191/2019, 101/2022 и 68/24).

Потрошувачот-производител може да го предава вишокот на произведена електрична енергија во електродистрибутивна мрежа ако не е снабдуван со електрична енергија од снабдувачот во краен случај и инсталира фотонапонски систем или мала ветерна електроцентрала како постројка за производство на електрична енергија од обновлив извор на енергија на градба на која има право на сопственост или користење. При тоа, согласно Правилникот, инсталираната моќност на постројката за производство не смее да биде поголема од 6 kW кога станува збор за домаќинство. Со истата моќност може да инсталира постројка и заедница на домаќинства-сопственици на посебни делови во станбена зграда или заедница на домаќинства-сопственици на посебни делови во станбена зграда кои склучиле договор за вршење управувачки услуги со управител на станбени згради, но произведената електрична енергија може да се користи само за потребите на заедничките делови во станбената зграда. За мал потрошувач, буџетски корисник и единка корисник, ограничувањето на моќноста на инсталираната постројка за производство е 40 kW. При тоа, потрошувачот-производител го предава вишокот на произведена електрична енергија на истата точка на која снабдувачот му испорачува електрична енергија.

Постројката за производство на електрична енергија треба да ги исполнува и техничко-технолошките услови, како и начинот на приклучување на електродистрибутивната мрежа утврдени во [мрежните правила за дистрибуција со електрична енергија](#).¹² Потрошувачот-производител и снабдувачот, односно универзалниот снабдувач, кој го снабдува со електрична енергија, во рок

од 30 дена од денот на прием на барањето од потрошувачот-производител, склучуваат договор за снабдување со електрична енергија и предавање на вишокот произведена електрична енергија во електродистрибутивна мрежа, чии што елементи се определени во Правилата за снабдување со електрична енергија.

Шемата за наплата на само-потрошувачката која е предвидена следи нето-мерење. Според членот 5, став (1) од Правилникот, вишокот на електричната енергија што снабдувачот ја презема од потрошувачот-производител (C) во пресметковниот период се вреднува на следниов начин:

1. **$C = PCE * 0,9$**
ако во пресметковен период $E_i \geq E_p$
2. **$C = PCE * 0,9 * E_i / E_p$**
ако во пресметковен период $E_i < E_p$,

каде што:

E_i = вкупната електрична енергија испорачана од снабдувачот и преземена од потрошувачот-производител во рамките на пресметковен период и изразена во kWh,

E_p = вкупната електрична енергија предадена во електродистрибутивна мрежа од потрошувачот-производител во рамките на пресметковен период и изразена во kWh,

PCE = просечна цена на електрична енергија која потрошувачот-производител ја плаќа на снабдувачот за купената електрична енергија, без надомест за користење на мрежа (мрежарина) и други надоместоци и даноци, во рамките на пресметковен период и изразена во MKD/kWh.

Ако електричната енергија произведена од потрошувачот-производител предадена на електродистрибутивната мрежа ја презе-

ма универзалниот снабдувач, вишокот на преземената електрична енергија во пресметковниот период се вреднува согласно формулата наведена погоре, при што во овој случај PCE е просечната набавна цена на електрична енергија која универзалниот снабдувач ја набавува за снабдување на домаќинствата и малите потрошувачи.

Пресметковниот период изнесува шест месеци, при што првиот пресметковен период е од јануари до јуни, а вториот пресметковен период е од јули до декември. Согласно Правилникот, снабдувачот со електрична енергија може на потрошувачот-производител да му понуди друг начин на пресметка на цената на електрична енергија и пресметковен период кои се поповолни за потрошувачот-производител.

Во текот на 2023 година, беше донесен и нов Закон за задругите¹³, со кој беше воведена можноста задругата да биде, покрај земјоделска, станбена, работничка, занаетчиска, младинска и градежна, исто така со енергетска дејност. Законот понатаму подетално го утврдува начинот на основање и функционирање на задругата, додека за сите прашања поврзани со енергетските задруги кои не се уредени во него, предвидува примена на прописите за енергетика. Следствено овој закон ги уредува прашањата поврзани со формирање и работење на задругите, кои можат да бидат форма на енергетски заедници, но не ги транспонира дополнителните специфики на ЕУ законодавството за оваа форма на просумери.

Кон крајот на 2023 година беше изготвен и **Нацрт-Закон за обновливи извори на енергија**, со кој се целеше кон транспозиција на пакетот „Чиста енергија за сите Европејци“¹⁴

13 Закон за задругите „Службен весник на Република Северна Македонија бр. 101/2023“.

14 Clean Energy for all Europeans Package, https://wayback.archive-it.org/12090/20241209144917/https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-strategy/clean-energy-all-europeans-package_en последно посетена на 20.4.2025.

и комплетно уредување на надлежностите, политиките и националните обврски за обновливи извори на енергија, но законот не премина во следна фаза.

Во моментот во собраниска процедура е и нов [предлог на Закон за енергетика](#), кој исто така во себе содржи одредби со цел транспонирање на Транспонирањето на Пакетот за чиста енергија. При тоа, со предлог се предвидува потрошувачите да произведуваат, складираат и продаваат електрична енергија, односно да учествуваат на пазарот на електрична енергија директно или преку агрегатор, како и да учествуваат во механизмите за обезбедување флексибилност на системот и шеми за енергетска ефикасност. Се воведува граѓанската енергетска заедница како правно лице регистрирано во регистарот на други правни лица, во кое на доброволно и отворено учество и ефективно го контролираат членовите или сопствениците на уделите кои се физички лица, единици на локалната самоуправа или правни лица согласно Законот за трговските друштва, кои споделуваат заеднички приклучок на елек-

тродистрибутивната или електропреносната мрежа. Таа како своја примарна цел има обезбедување на еколошки, економски или социјални придобивки за своите членови или сопственици на удели или за локалното подрачје каде што дејствува. Граѓанската енергетска заедница може да се вклучи во производството на електрична енергија, вклучително и од обновливи извори на енергија, во продажбата, дистрибуцијата во рамките на опфатот на граѓанската енергетска заедница, снабдувањето, потрошувачката, агрегацијата, складирањето на енергија, услугите за енергетска ефикасност или услугите на полнење на електрични возила или да обезбедуваат други енергетски услуги за своите членови или сопственици на удели. Воведени се исто така и заедниците за користење обновливи извори на енергија и активните потрошувачи. Покрај тоа предвиден е системот на паметни мерни системи, односно условите и начинот на кој треба да бидат воведени.¹⁵ Овој закон претставува дел од [Националната програма за усвојување на правото на ЕУ](#).

¹⁵ Предлог на Закон за енергетика, усвоен на седница на Влада одржана на 25 март 2025 година, доставен до Собранието на Република Северна Македонија со допис со арх. број 50-1304/14.



ОБВРСКИТЕ СОГЛАСНО ПРОЦЕСОТ ЗА УСОГЛАСУВАЊЕ СО ЕУ ЗАКОНОДАВСТВОТО И КАКО ДОГОВОРНА СТРАНА НА ЕНЕРГЕТСКАТА ЗАЕДНИЦА

2



Европската комисија во Извештајот за напредокот на Република Северна Македонија

од 2023 ¹⁶ наведе дека е задолжително да се отстрани ограничувањето на капацитетот по тип технологија за обновлива енергија за да се овозможи постигнување на целта за обновливи извори на енергија до 2025 година. Во извештајот се препознава дека потрошувачите на електрична енергија што се и производители, се поддржани со Правилникот за обновливи извори, но и дека спроведувањето треба да биде подобро. Се посочува дека

постапките за поставувањето фотоволтаици на згради се сложени и претставуваат пречка за нови инвестиции. Земајќи го предвид фактот дека во јуни 2023 година, Владата донесе Патоказ за праведна транзиција, како и механизам за координација на управување и следење, јасно е дека транзицијата кон чиста енергија треба да вклучува мерки за ублажување на негативните социјални и економски влијанија на планираното постепено затворање на електраните со погон на јаглен во засегнатите региони, што вклучува и стимулирање на просумеризмот.

И во последователниот и последен извештај ¹⁷ на Европската Комисија за Република Северна Македонија, се посочува Патоказот за праведна транзиција и Инвестицискиот план за забрзана транзиција од јаглен, на чие спроведување се чека. Оценето е дека иако беа во тек институционални реформи, ревизија на стратешката рамка, донесување и спроведување ново законодавство, сè уште се чека ажурирање на актуелниот Национален план за енергија и клима од 2022 година за да се исполнат препораките на Секретаријатот на

¹⁶ Извештај за Северна Македонија за 2023 година, Европска Комисија, Брисел, 8.11.2023 СВД(2023) 693 последна верзија.

¹⁷ Извештај за Северна Македонија за 2024 година, Европска Комисија, Брисел, 30.10.2024 година РДС(2024) 693 последна верзија.

Енергетската заедница. Се повторува дека административниот капацитет за справување со енергетската политика, стратешкото планирање и инвестициите во енергетскиот сектор останува во голема мера недоволен. Во однос на обновливите извори на енергија, националното законодавство не е усогласено со Директивата за обновливи извори на енергија.

Во [Реформската агенда на државата](#), која произлегува од Инструментот за реформи и раст за Западен Балкан, како една од реформите е превидено и распоредувањето на обновливи извори на енергија, односно спроведување на Директивата за обновливи извори на енергија (дозволи, гаранции за потекло) и транспарентни и конкурентни постапки за користење обновливи извори на енергија. Притоа, јасно е идентификувано дека една од можностите за зголемување на инсталираната моќност на соларните системи на покривите е преку заедниците за обновливи извори на енергија. Како цел во агендата е наведено создавање на поволни услови за овие заедници заедно со подигнување на јавната свест.¹⁸

Северна Македонија како членка на [Енергетската заедница](#) има обврска да ја транспонира Директивата RED II во националното законодавство. Во моментот се подготвува Нацрт-закон за обновливи извори на енергија, а во собраниска процедура е нов Закон за енергетика со кој се транспонира законодавството за Пакетот за чиста енергија. Новата правна рамка треба да обезбеди поволна средина за развој и функционирање на заедниците и отстранување на административните и регулаторните бариери, како и поддршка на целите на заедниците за обновливи извори на енергија.

Во самата [Реформска агенда](#) е наведено дека сложеноста, разновидноста и прекумерното времетраење на овластувањата и постапките за добивање дозволи претставуваат главна пречка за брзото неопходно распоредување на обновливите извори на енергија и за постигнување на подостапен, посигурен и поодржлив енергетски систем. Целта е да се постигнат најмалку 0,8 GW нови капацитети за обновлива енергија (соларна и ветерна) инсталирани во согласност со НПЕК и целите договорени во рамките на Енергетската заедница (до јуни 2027 година).

Енергетската заедница уште во 2018 предвиде препораки¹⁹ за земјите договорнички, со цел мрежна интеграција на просумерите, препознавајќи ја само-потрошувачката како дополнителна алатка за остварување на целите за обновливи извори на енергија, што истовремено може да помогне за намалување на мрежните загуби и зголемување на енергетската ефикасност, односно го поодбри одговорот на побарувачката и придонесе занамалување на јагледорните емисии.

По усвојувањето на правно-обврзувачката рамка за сопствена потрошувачка како дел од таканаречениот Пакет за чиста енергија за сите Европејци од страна на ЕУ, Енергетската заедница донесе [нови Препораки за интеграција на само-потрошувачите на обновливи извори на енергија](#)²⁰ во 2020 година.

Во декември 2022 година, договорните страни на Енергетската заедница се согласија [да ги спроведат клучните компоненти од пакетот на ЕУ „Чиста енергија за сите Европејци“ усвојувајќи го како дел од нивното право](#), што опфаќа одредби и за енергетските заедници.

18 ИНСТРУМЕНТ ЗА РЕФОРМИ И РАСТ ЗА ЗАПАДЕН БАЛКАН, РЕФОРМСКА АГЕНДА НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 2024-2027 ГОДИНА, Влада на Република Северна Македонија, 2024.

19 POLICY GUIDELINES by the Energy Community Secretariat on the Grid Integration of Prosumers PG 01/2018.

20 POLICY GUIDELINES by the Energy Community Secretariat on Integration of Renewables Self-Consumers PG 03/2020.

Во Пакетот за чиста енергија на ЕУ не постои унифицирана дефиниција или специфична законска рамка за просумерите на ниво на ЕУ, но одредени директиви ги опфаќаат аспектите на самопроизводството и самопотрошувачката. Тоа се [Директивата за обновливи извори на енергија 2018/2001/EU \(RED II\)](#)²¹, која ги охрабрува земјите-членки да обезбедат приоритетен или загарантиран пристап до мрежата за сите производители на обновлива енергија, без разлика на нивната големина. Таа исто така предвидува поедноставени и помалку оптоварувачки процедури за дозволи за мали проекти, вклучувајќи ги и оние за самопроизводство. Другиот релевантен акт е [Директивата за електрична енергија 2019/944/EU](#)²² која ги поставува правилата за внатрешниот пазар на електрична енергија во ЕУ и вклучува одредби кои се однесуваат на активните потрошувачи, односно просумерите.

[Директивата за енергетска ефикасност](#)²³ ги поттикнува земјите-членки да ги охрабрат малите производители и учеството на потрошувачите во пазарите за енергија.

Пакетот за чиста енергија за сите Европејци всушност ја рефлектира визијата за сеопфатна законодавна рамка донесена од Европската унија со цел да се поттикне транзицијата кон поодржлив и децентрализиран енергетски систем. Со цел практично остварување на правата на само-потрошувачите, државите-членки треба да ја поедностават администрацијата преку обезбедување на брза и лесна процедура за дозволи и приклучување на мали системи. Треба да обезбедат фер надомест, односно да воспостават механизми за соодветна компензација за енергија што

се враќа во мрежата. Исто така треба да поддржат енергетски заедници, преку обезбедување на правна, техничка и финансиска поддршка за формирање и управување со ваквите заедници. Овие мерки имаат за цел да ги отстранат бариерите и да ја поттикнат пошироката употреба на обновлива енергија од страна на граѓаните.

Пакетот издвојува само-потрошувачи на обновлива енергија, вклучувајќи заеднички делувачки само-потрошувачи и заедници за обновлива енергија, воспоставува поддржувачка рамка за само-потрошувачи на обновлива енергија и прави разлика помеѓу заедници за обновлива енергија и граѓански енергетски заедници.

Директивата за обновливи извори на енергија обезбедува силна правна основа за само-производство и потрошувачка, преку препознавање на:

- ▶ Индивидуални само-потрошувачи: Секое физичко лице има право да произведува, складира, консумира и продава електрична енергија од обновливи извори, без да биде оптоварено со несразмерни административни постапки или трошоци.
- ▶ Заеднички делувачки само-потрошувачи: Групи на граѓани (на пр. станари во згради) можат заеднички да произведуваат и користат енергија.
- ▶ Енергетски заедници на обновливи извори: Правни субјекти што се формираат од граѓани, локални власти или мали фирми со цел заедничко производство, потрошувачка и споделување на енергија, заради еколошки, социјални или економски придобивки за заедницата.

21 Directive (EU) 2018/2001 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2018 on the promotion of the use of energy from renewable sources (recast).

22 Directive (EU) 2019/944 of the European Parliament and of the Council of 5 June 2019 on common rules for the internal market for electricity and amending Directive 2012/27/EU (recast).

23 Directive (EU) 2023/1791 of the European Parliament and of the Council of 13 September 2023 on energy efficiency and amending Regulation (EU) 2023/955 (recast).

Државите-членки се обврзани да креираат поддржувачка рамка која ќе ги поттикнува и олеснува овие форми на само-потрошувачка.

Заедниците за обновливи извори на енергија се фокусираат исклучиво на обновливи извори на енергија и поддржуваат локални и заеднички проекти за обновлива енергија. Тие можат да произведуваат, користат, складираат и продаваат енергија од обновливи извори, и мора да бидат контролирани од членови кои живеат во близина на проектот. Притоа членови може да бидат физички лица, мали и средни претпријатија, или локалните власти. Главната цел е општествена, економска и еколошка корист за заедницата, а не профит.

Директивата за електрична енергија ја надополнува RED II и гарантира дека:

- ▶ Само-потрошувачите и енергетските заедници имаат пристап до пазарот на електрична енергија,
- ▶ Работат во недискриминаторско опкружување и
- ▶ Не се предмет на неоправдани давачки и бариери.

Оваа директива предвидува **граѓански енергетски заедници** кои имаат поширок опфат и може да се занимаваат со какви било енергетски активности, не само обновливи (на пример: енергетска ефикасност, снабдување, складирање, полначи за електрични возила итн.) Нивната цел е да се интегрираат граѓаните во пошироките делови на енергетскиот систем. Тие може да се занимаваат со производство, снабдување, складирање, дистрибуција и енергетски услуги. Членството е отворено и доброволно, со демократско управување (1 член = 1 глас), при што членовите не мора да живеат во близина на проектот.

ЕУ ги вовеле двете форми на енергетски заедници пред сè за да поттикне децентрализација на енергетскиот систем и овозможи граѓанско учество во енергетската транзиција.

Тие поддржуваат различни специфични цели. Заедниците за обновливи извори на енергија промовираат развој на локални обновливи извори. Додека, граѓанските енергетски заедници, пошироко учество на граѓаните и иновации. Оваа двојна рамка овозможува да се заштитат и поддржат мали локални иницијативи, но и да се создаде простор за поголеми граѓански енергетски проекти.

Во 2024 година, Секретаријатот на Енергетската заедница подготви и беа усвоени уште едни препораки за **Издавање на дозволи и планирање на енергетски проекти**²⁴, со кои се препорачува да се поедностави процесот на издавање дозволи за сончеви електрани инсталирани на покривите на згради/куќи кои веќе имаат добиено градежни дозволи и не подлежат на специфични прописи за заштита на културното или историското наследство, националната одбрана или причините за граѓанска безбедност. Се препорачува и намалување на процедуралното оптоварување за проекти за самопотрошувачка за да се поттикне зголемување на инвестициите на граѓаните во вакви напори. Слично на тоа, се препознава дека може да се преземат мерки за поедноставување на процесите на издавање дозволи за различни видови топлински пумпи, вклучувајќи топлински пумпи од воздух, земја или вода.

24 POLICY GUIDELINES by the Energy Community Secretariat on the Permit-Granting and Planning of Energy Projects in the Energy Community PG 02/2024.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

3



Со цел да се постигне побрзо распоредување на обновливите извори на енергија, демократизација на енергетскиот систем и пристап до придобивките од енергетската транзиција на сите граѓани, земјата треба да воспостави јасно дефинирани, рационализирани рокови за сите чекори потребни за овозможување на проекти за соларна самопотрошувачка и енергетски заедници. Тие бариери се дефинирани во законодавството на ЕУ, што Северна Македонија, како членка на Енергетската заедница, има обврска да го транспонира во националното законодавство.

Потребна е итна подготовка, спроведување на ефективен процес на јавни консултации и донесување на Закон за обновливи извори на енергија, како и Закон за енергетика, кои ќе одговорат на овие барања за усогласување со правото на ЕУ и транспозиција на пакетот за чиста енергија на ЕУ. Во оваа насока, земјата треба да ја развие правна-

та рамка во енергетската политика, но исто така е потребна интервенција во секој поединечен закон релевантен за просумерите (урбанистичко планирање, градежништво и животна средина)²⁵ во однос на административните постапки, регулативи и правила, вклучително каде што е можно понатамошно поедноставување и забрзување на постапките.

За овозможување на формирањето и функционирањето на енергетските заедници во земјата, потребно е правно признавање на граѓанските енергетски заедници и заедниците за обновлива енергија во Законот за енергетика (како што е предложено или друг пропис од областа на ОИЕ) и нивно поврзување со енергетските задруги. При тоа тие мора да функционираат како заедници каде што граѓаните колективно поседуваат и управуваат со енергетски ресурси, односно тие можат да произведуваат, користат, складираат и продаваат енергија. Треба да се пропише загарантиран недискриминаторски пристап до мрежата и пазарот. Може да се предвиди и правна рамка за делење енергија меѓу членови на заедницата (на пр. виртуелно нето мерење).

Од аспект на регулаторните и политички реформи, потребно е поедноставување на

25 ИНСТРУМЕНТ ЗА РЕФОРМИ И РАСТ ЗА ЗАПАДЕН БАЛКАН, РЕФОРМСКА АГЕНДА НА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 2024-2027 ГОДИНА, Влада на Република Северна Македонија, 2024.

процесите на издавање дозволи за мали системи за обновлива енергија (на пример соларни панели на покриви), преку воспоставување на „[едношалтерски систем](#)“ за дозволи и приклучоци. Важно е воведување на краток рок за одобрување на приклучок за системи под 10 kW, како и ослободување од градежни и еколошки дозволи за мали системи на постојни објекти. Стандардизирани договори и процедури од страна на операторите на дистрибутивната мрежа се исто така од големо значење.

Препорачливо е и [проширување на шемите за нето мерење или нето фактурирање](#) со временска тарифа и со фер компензација за вишокот електрична енергија што се внесува во мрежата, како и поставување [јасни, амбициозни цели за децентрализирано производство на обновлива енергија](#).

Неопходни се и [финансиските стимулации](#), односно воведување или проширување на субвенциите, грантовите или кредитите, со ниска камата за купување и инсталирање системи за обновлива енергија, даночни ослободувања или намалувања на опрема и инсталации за обновлива енергија, како и повластени тарифи за мали производители за да се обезбедат предвидливи приходи.

[Модернизацијата на мрежата](#) за справување со децентрализирано производство и двонасочни текови на енергија е чекор без кој не може да се остварат целите за обновливи извори на енергија, а имплементирањето на паметни броила и дигитални платформи за следење на производството и потрошувачката во реално време треба да се предвидат следствено како обврска. Неопходно е и зајакнување на мрежните кодекси и стандарди за да се обезбеди безбедна и ефикасна интеграција на дистрибуираните енергетски ресурси. Треба да се воведат [обврска за јавна објава на капацитетот за приклучување](#), како и

забрана за неоправдани мрежни такси или дискриминаторски надоместоци. Може да се предвиди и преоден [систем за квоти за просумери](#), со цел постепено овозможување нивен рамноправен удел.

Постои јасен недостаток на [технички и административни капацитети](#) за спроведување на овие политики. Притоа потребно е и едуцирање на јавноста за придобивките и процесот на станување просумер, обука на техничари и локални бизниси за инсталирање и одржување на системи за обновлива енергија, како и вклучување на општините кои можат да бидат пример со јавните згради за локални енергетски заедници. Затоа е потребно една страна систематизирање и пополнување на соодветни работни места во администрацијата, а од друга страна законска можност општините да учествуваат во основање или сопственост на енергетски заедници.

Важно е [поттикнувањето на пилот-проекти](#) што ја покажуваат вредноста на енергијата на заедницата во руралните или областите со ниски приходи. За таа цел треба понасочено искористување на претпристапните фондови на ЕУ, средствата добиени за Реформската агенда и механизмите за финансирање на зелената транзиција.

Неопходна е и поголема транспарентност во спроведувањето на овие политики, за што треба да се предвиди воспоставување на [национален регистар](#) на просумери и заедници. Како и подготовка на [годишен извештај](#) за напредокот и предлог измени во регулативата.

Со воведување на овие законодавни и регулаторни мерки, Северна Македонија ќе постигне поголемо учество на граѓаните во енергетскиот сектор, намалување на енергетската сиромаштија и забрзување на транзицијата кон чиста енергија и усогласување со ЕУ законодавството.



prosumer.mk